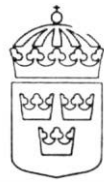

Motion till riksdagen

1988/89: Ub813

av Roland Sundgren m. fl. (s)
Utbildningssituationen i Västmanlands län

Mot.
1988/89
Ub813—815

Inledning

Västmanlands län har minskat med ca 5 300 invånare mellan 1980 och 1988 och befolkningsminskningen väntas fortsätta. Samtidigt beräknas sysselsättningen öka med 0.2% varje år under perioden fram till 1995.

En förutsättning för att klara bristen på yrkesutbildad arbetskraft är att Västmanland inte bara kan erbjuda goda möjligheter till vidareutbildning för de redan välutbildade, utan att vi lyckas mobilisera de lågutbildade. För detta krävs bland annat särskilt riktade insatser med uppsökande verksamhet och motivationsarbete såväl före som under utbildning. Även behovet av yrkesrådgivning är stort.

Eftersom det finns en stor grupp människor i Västmanland med endast grundskole- eller till och med folkskoleutbildning, behövs stora utbildningssatsningar under de närmaste åren för att underlätta dessa människors inträde eller vidareanställning på arbetsmarknaden. I åldersgruppen 35—44 år har ca 35% av befolkningen denna lägre utbildning. I åldersgruppen 45—54 år saknar drygt 50% gymnasial eller högre utbildning. I åldersgrupperna däröver, som också är viktiga för Västmanlands arbetsmarknad under 90-talet, är andelen som har enbart folkskoleutbildning mellan 60 och 70%.

De stora utbildningsbehoven i länet finns i dag hos lågutbildade i åldrarna över 35 år med sju- till nioårig skolutbildning. Speciellt gäller detta för kvinnor som alltså är den största dolda resursen i Västmanland. En av de mest strategiska satsningarna de närmaste tio åren är att utbilda kvinnor för många av de viktiga arbeten som skapas under 90-talet.

Enligt flera undersökningar, bland annat av statistiska centralbyrån, visar det sig att kvinnorna fortfarande utbildas för endast ett 30-tal yrken medan männens yrkesval är flera gånger bredare. Västmanlands arbetsmarknad behöver kvinnor som utbildas inom typiska mansdominerade yrkesfält. Bristen på yrkesarbetare är för närvarande ett av de främsta hindren för en vidareutveckling av Västmanlands arbetsmarknad.

Utbildningsforum

I Västmanland finns många olika utbildningsanordnare. För att de sammanlagda insatserna på bästa sätt skall stödja länets utveckling behövs emellertid en gemensam, långsiktig strategi för utbildningen i länet.

Därför har, på initiativ av länskolnämnden och länsstyrelsen, ett utbildningsforum inrättats. Dess uppgift är att utforma en för länet gemensam grundsyn på utbildningsutbud och samverka på utbildningsområdet. Man skall kontinuerligt bedöma framtida utbildningsbehov och verka för att utbudet anpassas efter behoven. Dessutom skall man ta initiativ till, och stödja, verksamheter inom framför allt vuxenutbildningen samt verka för jämställdhet på utbildningsområdet.

Gymnasieskolan

Bergslagsdelegationen genomförde under våren 1988 en särskild undersökning på berörda gymnasieorter ("Gymnasieskolan och komvux inför 1990-talet. Planeringsunderlaget i Bergslagens gymnasieregioner").

I de mindre kommunerna inom Bergslagsdelegationens område ses gymnasieskolan som en hörnsten i ortens liv. Ungdomarna väljer helst utbildningar som finns på hemorten, och att ha en gymnasieskola är ett argument för att kunna rekrytera kvalificerad arbetskraft. Gymnasieskolan sätts in i ett regionalpolitiskt sammanhang och bygdens överlevnad kopplas till de utbildningar som kan erbjudas.

Flertalet skolchefer i berörda kommuner uttryckte önskemål om ökad flexibilitet i gymnasieorganisationen. De pekade på komvux och framhöll den skolformens möjligheter att omfördela resurser mellan de olika delarna. En liknande frihet för kommunerna att i gymnasieskolan få flytta årselevplatser mellan olika sektorer efterlystes (en möjlighet som infördes 1 juli 1988). Vidare önskade skolcheferna ändring av de nuvarande fasta delningstalen genom att myndigheterna skall tillåta regionala skillnader. Det är en avgörande faktor för att kunna klara underlaget för organisationen på 90-talet, framför allt i de mindre kommunerna.

Utbildningsministern skriver i årets budgetproposition om sitt intresse för den friare resursanvändning som finns på vissa håll, och nu eftersträvas för hela gymnasieskolan. Han tillägger: "Den strukturöversyn som nu pågår beträffande gymnasieskolans linjer kan komma att ge andra förutsättningar generellt för beräkning av s. k. skolpeng osv."

Mot denna bakgrund föreslår vi att Västmanlands län görs till försökslän på gymnasieskolans område. Länet skulle få möjlighet att genom en friare resursanvändning arbeta med flexibla timplaner inom gymnasieskolan. Den friare resursanvändningen skulle innebära t. ex. regionala skillnader i delningstalen. I försöket skulle samarbete med komvux och AMU ingå, där detta kan bereda större möjligheter till utbildning. Försöket skulle ledas av länskolnämnden i samarbete med länets gymnasiekommuner, komvux och AMU.

Ett sådant försök skulle, mot bakgrund av det vikande elevunderlaget, vara av stor betydelse för länets gymnasieskolor. Dessutom har det ett visst riksintresse inför statens framtida satsningar inom gymnasieskolan.

I inledningen till årets budgetproposition skriver utbildningsministern att "den allmänna vuxenutbildningen måste engageras för att höja den svenska arbetskraftens allmänna kompetens". Han anger fyra skäl för detta:

- Utbildningsfrågorna får inte överlåtas helt till arbetslivets företrädare, utan vi måste bibehålla ett samhälleligt och politiskt inflytande.
- En väl utbyggd allmän vuxenutbildning utgör ett alternativ till en arbetsgivar- och partsstyrd personalutbildning.
- Omfattningen av personalutbildningen är beroende av den enskilde arbetsgivarens ekonomiska förutsättningar.
- Den allmänna vuxenutbildningens ambition att åstadkomma en utjämnning av utbildningsklyftorna.

Tidningen Kommun-Aktuellt redovisade den 15 december 1988 SCB:s undersökning av vuxenutbildningens fördelning i Sverige. Det framkom där att det är betydligt lättare för människor i storstäderna att få tillgång till vuxenutbildning än för människor i exempelvis Bergslagen. Västmanland får endast 80% av de genomsnittliga resurserna i landet, vilket är raka motsatsen mot vad länet behöver med tanke på utbildningsbehoven.

Förhållandet i Västerås pekar i samma riktning. Under läsåret 1987/88 låg kommunen 50% under riksgenomsnittet för grundvux och 20% under riksgenomsnittet för samtliga kurser inom komvux. I Västerås räknar man med att det krävs en utbyggnad av den kommunala vuxenutbildningen med 25% för att täcka behoven.

Vi ser positivt på att länskolnämnderna nu får fördela timmarna mellan kommunerna, men samtidigt måste naturligtvis skolöverstyrelsens fördelning till länskolnämnderna bygga på en bedömning av behoven i de olika länen. Västmanlands län har släpat efter sen reformen genomfördes.

Fördelningen av vuxenstudiestöd har också en mycket stor betydelse. Vuxenutbildningsnämnden i Västmanlands län har vid ett flertal tillfällen framhållit behovet av en förändring av hur medlen för vuxenstudiestöd fördelas mellan länen. VUN anser att hänsyn bör tas till ansökningsvolymen i respektive län de närmast föregående åren. Likaså bör skillnaderna i fråga om arbetsmarknadens möjligheter beaktas i fråga om såväl regionala olikheter som markanta förändringar i samband med omfattande företagsnedläggningar.

I dag blir medel outnyttjade då vissa län inte förbrukat sin tilldelning, samtidigt som andra vuxenutbildningsnämnder alltid har "hål i kassan". Det vore av stor betydelse om CSN kunde skapa en form av "pott" med vuxenstudiestöd för en senare fördelning eller omfördelning. Detta vore en enkel metod för en rättvisare fördelning, och för att komma tillrätta med den av SCB redovisade "Vuxenutbildningens orättvisa Sverigekarta".

Folkhögskolorna

I Västmanlands län finns tre folkhögskolor. Landstinget är huvudman för folkhögskolorna i Skinnskatteberg och Tärna. Den senare har även filial i Västerås. I Strömsholm finns den nystartade hästsportens folkhögskola.

Skinnskattebergs folkhögskola ligger i nordvästra Västmanland och gränsar till idel Bergslagskommuner där den hårdhanta strukturrationaliseringen skapat många och komplicerade problem för människorna. För utvecklingen av Bergslagen är intensiva och breda satsningar på utbildning absolut nödvändiga. Detta gäller på alla nivåer men för de många som tvingas byta yrke är vuxenutbildning givetvis av livsavgörande betydelse.

Det ingår i skolans policy att satsa på människor i närmiljön, men prioriterar också äldre och kortutbildade. Detta innebär alltid särskilda ansträngningar. Skolan har under hela 80-talet satsat på finska arbetare med dålig skolbakgrund samt särskilda grupper rekryterade via facket sedan VUN gett kollektiva utbildningsbidrag. Skolan har också genomfört speciella kurser för kvinnor. Detta är mycket betydelsefullt i en region där möjligheterna för kvinnor att få arbete eller utbildning är mycket små.

Tärna folkhögskola har en liknande inriktning på sin verksamhet. Vid filialen i Västerås har man i samarbete med Handelsanställdas förbund, och senare även Kommunalarbetareförbundet, genomfört långa kurser.

Dessa folkhögskolor sysslar alltså just med det som är av så stor betydelse för länet; de utbildar och vidareutbildar arbetskraften. Med tanke på länets låga utbildningsnivå är dessa insatser av största vikt för länets utveckling.

Under innevarande budgetår har samtliga folkhögskolors garanterade bidragsveckor reducerats med 0,9 % som en följd av "cash limit". Dessutom fick "de äldre folkhögskolorna", genom ytterligare indragningar med 1 %, bidra till uppbyggnaden av de nya folkhögskolorna. (Detta innebar en minskning med 95 elevveckor för *Skinnskattebergs folkhögskola*.)

Nu säger utbildningsministern i årets budgetproposition att denna procentiga omfördelning skall fortsätta även under kommande budgetår. De nya folkhögskolorna skall komma upp i "en rimlig omfattning" på sin verksamhet och en sådan nivå föreslås ligga kring 4000 elevveckor. För *Skinnskattebergs* del innebär det ytterligare indragningar från nuvarande 4 892 elevveckor. *Snart är de NERE i miniminivån!!* Detta skapar ytterligare brist på utbildningsmöjligheter i en redan hårt drabbad region. Naturligtvis borde även folkhögskolorna ingå i de utbildningspolitiska målen.

Den av regeringen tillsatta folkhögskolekommittén har fått direktiv att lägga förslag om hur den framtida fördelningen av bidragsveckor skall ske. Enligt vår mening vore det en fördel att avvakta kommitténs förslag innan ytterligare omfördelning sker mellan enskilda skolor.

Högskolan

Högskolan i Eskilstuna/Västerås bildades 1977 på basen av det dåvarande förskoleseminariet i Västerås och den utbildningstradition och decentraliserade utbildning som fanns på orten. Högskolan ligger i en industrität del av landet med flera högteknologiska företag. Uppdragsutbildningen är omfattande. Mot denna bakgrund kan det synas förvånande att regionen har den lägsta andelen teknisk högskoleutbildning i landet.

Högskolan i Eskilstuna/Västerås har den mest lokala rekryteringen av alla de regionala högskolorna (80 % från hemlänen. Även ekonomlinjen

och barnomsorgsutbildningarna har en utpräglat lokal rekrytering). Liksom på övriga håll hämtar dock de riksunika lokala linjerna (t. ex. fordons-teknik och dataadministrativa linjen) sina studerande utifrån. Antalet sökande till högskolans linjer är tillräckligt högt för att platserna skall fyllas.

Däremot har högskolan svårt att fylla det utbildningsbehov som finns i regionen. Västmanland och Södermanland har tillsammans ca 65 000 industrisysselsatta, Stockholms län har 95 000. Men detta förhållande avspeglar sig inte i antalet årsstudieplatser vid tekniska högskoleutbildningar: Stockholm har ca 6 000, men Eskilstuna/Västerås har bara 350.

Företagen i regionen efterfrågar tekniskt utbildad arbetskraft, och ungdomarna efterfrågar utbildningsmöjligheter. Om ingenting görs åt nuvarande situation kan resultatet bara bli ett – ungdomarna fortsätter att flytta från länet. De söker sig till andra utbildningsorter och får sedan arbete där. Det är troligtvis just dessa ungdomar som skulle behövas för att klara Bergslagen/Västmanland ur sin struktureringskris i framtiden. Lika allvarligt för regionen är det faktum att industrin söker sig bort till andra "bättre utbildade" områden. Bristande utbildningsmöjligheter har onekligen stor betydelse för den rådande situationen.

Samtidigt som företagen söker arbetskraft, söker kommunerna nya invånare som kan väga upp utflyttningen. Men de måste också klara av målsättningarna för barnomsorgsutbyggnaden. Just nu finns det ett mycket stort behov av utbildade förskollärare i regionen.

UHÄ har i förslag till femårig utbyggnadsplan för de "nya" högskolorna förespråkat en, som de kallar det, "relativt kraftig" utbyggnad av högskolan i Eskilstuna/Västerås. (Från 530 till 730 nybörjarplatser på linjerna, och från 227 till 500 årsstudieplatser på de enstaka kurserna.)

Vi instämmer i att det krävs en kraftig utbyggnad men anser inte att den föreslagna nivån räcker till för att täcka de stora behov som finns i dessa två län! Däremot kan vi helt instämma i de tre skäl som UHÄ angett för utbyggnaden:

- att bredda högskolans relativt smala kompetens
- att förstärka högskolans tekniska profil ytterligare
- att balansera den omfattande uppdragsverksamheten vid högskolan.

Den höga andelen uppdragsutbildning har kritiserats från flera håll, och vi kan instämma i den kritiken. Uppdragsutbildningen har nått en oroande hög nivå, eftersom arbetet med att utveckla och utvidga uppdragsutbildningen tar kraft från den ordinarie verksamheten. Den höga andelen understryker i sig behovet av ytterligare utbildning i regionen. Vi anser att andelen uppdragsutbildning måste minska genom att den ordinarie högskoleutbildningen ökar.

Regeringens budgetproposition

Förskollärary- och fritidspedagogutbildning

"Regeringens beslut om förskola till alla barn 1991 medför ett ökat utbildningsbehov. Förskollärary- och fritidspedagoglinjen ökar med 24 antag-

ningsplatser, varvid det är angeläget att även fortsättningsvis satsa på Högskolans i Eskilstuna/Västerås tvåspråksprofil”.

Mot. 1988/89
Ub813

Så skrev högskolestyrelsen i sin anslagsframställan. Riksdagen beslutade våren 1988 att nyetablera linjen vid universitetet i Uppsala. Vi föreslår dock att 24 av dessa platser i stället tillförs högskolan i Eskilstuna/Västerås.

Energiteknisk linje, elkraftteknisk linje samt linjen för tillämpad datateknik

Med hänsyn till det stora behovet av teknisk utbildning som finns i regionen vill vi föreslå en satsning på de lokala och linjerna inom teknisk sektor Västerås. Energiteknisk linje, elkraftteknisk linje (Ludvika) samt linjen för tillämpad datateknik bör utökas till 120 poäng. Dessa lokala linjer bör omvandlas till allmänna och medel tilldelas under anslaget för utbildning till tekniska yrken.

Flygteknisk linje

Sedan 1980 har högskolan i Eskilstuna/Västerås bedrivit flygteknisk utbildning. I Västerås finns också landets enda flygtekniska gymnasieutbildning. Ett gott skäl för lokalisering som också gav stora samordningsvinster.

Under de år som gått har flygbranschen expanderat mycket kraftigt. Den utbildningskapacitet som finns på flygteknikernivå är helt otillräcklig både vad gäller antalet utbildningsplatser och utbildningens innehåll.

Hösten 1987 flyttade såväl gymnasiala flygmekaniker- som högskolans flygteknikerutbildning in i nya lokaler vid Hässlö. Där man har mycket stora resurser och goda förutsättningar att bedriva flygteknikerutbildning på ett framgångsrikt sätt.

Vi vill därför föreslå att nuvarande flygteknikerutbildning ersätts av en allmän linje omfattande 60 poäng och med 36 antagningsplatser varje år.

Den framtida utvecklingen vid högskolan i Eskilstuna/Västerås

I proposition 1987/88:166 om inrättande av högskola i Blekinge skriver utbildningsministern bland annat: ”Spridning av högskoleutbildningen var ett viktigt inslag i 1977 års högskolereform . . . Varje högskoleenhet förutsätts härvid svara för utbildningsutbudet i det egna länet. . . Därmed kommer samtliga län att ha en egen organisation för högskoleutbildning.”

I Västmanlands och Södermanlands län har vi inte upplevt att vi fått tillräckliga förstärkningar för att göra den gemensamma högskolan till en stark resurs i bägge länen. Fortfarande tillhör högskolan i Eskilstuna/Västerås en av de små och många gånger har den fått stå tillbaka för satsningar eller förstärkningar på annat håll.

Västmanlands och Södermanlands län har ställt stora förhoppningar till den gemensamma högskolan. Dessa förhoppningar skulle naturligtvis stärkas ytterligare med två enheter, om även dessa län hade egna högskolor.

I sin rapport om de "nya" högskolornas framtida struktur skriver UHÄ om betydelsen av samarbete mellan högskolorna i Bergslagen. Detta vill vi gärna instämma i. Om högskolan i Eskilstuna/Västerås delas, skulle säkerligen samarbetet fortsätta på samma sätt som i dag.

Mot. 1988/89
Ub813

Vi ser det som mycket angeläget att regeringen överväger den framtida utvecklingen vid högskolan i Eskilstuna/Västerås.

Forskning

Vidare- och specialistutbildning på högskolenivå förutsätter tillgång till resurser inom forskning och utveckling. Det gäller dels att i praktisk tillämpning överföra forskningsresultat som högskoleverksamheten resulterar i, dels att inom högskolan bearbeta problem som är aktuella och mera direkt angelägna verksamheter utanför högskolan.

Många företag i regionen, t. ex. ABB, Seco Tool AB, Kanthal AB och FFV, har byggt upp förnämliga forsknings- och utvecklingsresurser inom speciella ämnesområden.

Utifrån den vetenskapliga kompetens och de materiella resurser som finns inom näringsliv och offentlig verksamhet i regionen kan således forskningsresurser snabbt byggas upp för att utnyttjas i forskarutbildningen och civilingenjörsutbildningen.

Forskningsanknytningen vid en utbyggnad av högskolan i Eskilstuna/Västerås med civilingenjörsutbildning inom några linjer bör uppfylla två kriterier:

För det första:

Det måste innebära en unik profilering gentemot den totala FoU-verksamheten vid redan existerande universitet och högskolor. Endast härigenom kan forskningen få en adekvat resurstilldelning och därmed förmåga att attrahera goda forskare och en möjlighet att uppfylla nödvändiga höga kvalitetskrav.

För det andra:

Det inom högskolans närregion verksamma näringslivet skall kunna erbjuda potentiella samarbetsmöjligheter inom de valda forskningsområdena. Härigenom underlättas tillgången på kvalificerade adjungerade forskare och handledare. Den för verksamhetens inriktning och innehåll viktiga uppdragsforskningen får också en naturlig förankring.

Väges dessa synpunkter samman kan följande områden utkristalliseras:

- Industriella värmeprocesser med speciell inriktning mot elvärme.
- Tillämpad processtyrning och reglering.
- Ytors fysikaliska och kemiska egenskaper.
- Informationsteknologi. Här arbetar redan en del doktorander i Västerås.
- Järnvägsteknik. I samarbete mellan ABB Traction och KTH har inrättats en tjänst som adjungerad professor med huvudsaklig uppgift att utveckla forskning inom järnvägsteknik.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att Västmanlands län som en form av försökslän får möjlighet att genom en friare resursanvändning arbeta med flexiblare timplaner inom gymnasieskolan,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att SÖ:s fördelning av timmar för kommunal vuxenutbildning mellan länskolnämnderna bör bygga på en bedömning av behovet i de olika länen,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att skapa en "pott" vid CSN för en senare fördelning av vuxenstudiestöd,¹]

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att avvakta folkhögskolekommitténs förslag innan ytterligare omfördelning av elevveckor sker mellan enskilda folkhögskolor,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om 24 nybörjarplatser vid forskollärarytbildningen vid högskolan i Eskilstuna/Västerås,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om tekniska linjer vid högskolan i Eskilstuna/Västerås.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om flygteknikerutbildning i Västerås,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den framtida utvecklingen vid högskolan i Eskilstuna/Västerås,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om forskningsresurser till högskolan i Eskilstuna/Västerås.

Stockholm den 24 januari 1989

Roland Sundgren (s)

Berit Oscarsson (s)

Göran Magnusson (s)

Yngve Wernersson (s)

¹ 1988/89:Sf408.